

نخستین سیگنال‌های «دهد» به زمین رسید؛ چرا پرتاب آن اتفاق مهمی برای ماست؟

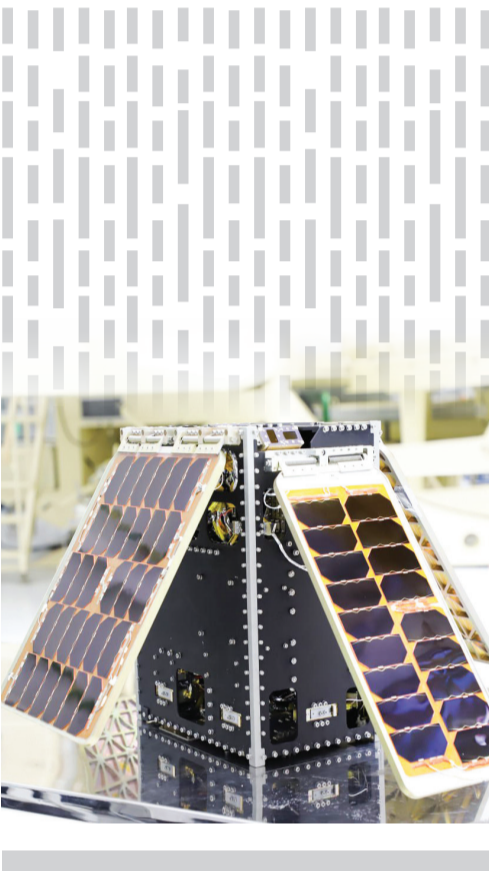
موفقیت بخش خصوصی در نخستین حضور فضایی

زهرا رضائی خبرنگار گروه دانشگاه

پرتاب دو ماهواره خصوصی «دهد» و «کوثر» در اواسط هفته از خاک روسیه بار دیگر توجه دنیا را به ماهواره‌های ایرانی جلب کرد تا بار دیگر به دنیا ثابت شود که ایران برای حفظ جایگاه خود در باشگاه جهانی فضا مصمم است و قرار نیست تغییری در برنامه‌های فضایی ایران با وجود همه تحولات صورت بگیرد. واقعیت آن است که امروز ایران ۱۰ ماهواره را با کارکردهای مخابراتی و ارتباطی در فضا دارد و پرتاب این دو ماهواره برای اولین بار قدرت شرکت‌های خصوصی فعال ایرانی در این زمینه را هم به رخ دنیا کشید؛ اتفاقی که نشان می‌دهد وضعیت صنعت فضایی ایران رشد قابل‌توجهی داشته و امروز دیگر این ماهواره‌های مورد نیاز از سوی شرکت‌های دانش بنیان خصوصی ساخته می‌شوند.

حسین شهراپی، مدیرعامل شرکت دانش بنیان امید فضا نیز با انتشار فیلم‌هایی از صحت فراگیری ماهواره‌ها در مدار مربوطه خبر داد. به گفته او اولین سیگنال‌ها از هر دو ماهواره دریافت شد اما آنچه مهم است جدا شدن سالم ماهواره‌ها از محفظه نگه‌داری آن‌هاست، محفظه‌هایی که کار

فقط ۱۱ دانشگاه شیوه‌نامه مدونی درخصوص حق بهره‌برداری از تولیدات علمی دارند

«مالکیت فکری» کلید پایان بی‌تأثیری پایان‌نامه‌ها

زهرا رضائی - **تمین قیصری**
گروه دانشگاه

«ز گهوره تا گور دانش بجوی !؛ بیتهی که رسیدن به آن به همین سادگی‌ها هم نیست؛ بعد از هفت‌خون رستم تحصیلات عمومی و عالی برای رسیدن به مدرک باید با غول «پایان‌نامه» روبه‌رو شد که از قضا اهمیت قابل‌توجهی هم دارد. استناد و دانشگاه هرکدام در قصه پایان‌نامه‌ها حرف‌گفتنی کم ندارند اما موضوع مورد نظر امروز متفاوت از جریان مباحث همیشگی است. «حق مالکیت» بر سر پایان‌نامه همان موضوعی است که یک سر آن در دست استاد راهنما و سر دیگر هم در دست دانشجویست. از آنجایی که استادان راهنما صرفاً وظیفه نظارت دارند و زحمات نوشتن مقالات دانشجویی بردوش دانشجویان است؛ شریک شدن حق مالکیت در آن به چالش جدی تبدیل شده، مرکز پژوهش‌های مجلس در گزارشی با عنوان «چالش‌های حق بهره‌برداری از پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشجویی دانشگاه‌های دولتی ایران» که هم‌راه اسام منتشر شد، به اهمیت این مسئله پرداخته است.

رأیی که تنها ظاهر به نفع دانشجو تمام شد

مقروله حق مالکیت فکری به حدی اهمیت دارد دیون عدالت اداری دو بار به این مسئله ورود کرده است. ۲۹ هم‌راه اسامیل بود که بر اساس رای این دیوان شرط نویسنده مسئول بودن اسناد راهنما در مقاله باطل شد. البته ورود دیوان به این حوزه سابقه طولانی‌تری هم دارد به طوری که پای حق استادان راهنما برای درج نام‌شان در پایان‌نامه در سال ۱۳۹۸ به دیوان باسد و درنهایت به رای به نفع دانشجو صادر شد. به طوری‌که در رای صادرشده در مردادماه همان سال الزام دانشجو به درج نام استاد راهنما به‌عنوان «نویسنده مسئول» مغایر قانون دانسته شد. دیوان برای صدور این رای به قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان (اصلاحی ۱۳۹۸) استناد کرده و براساس آن مقاله علمی- پژوهشی مستخرج از پایان‌نامه، اثر حقوقی مستقلی است که پدیدآورنده آن دانشجویست و مالک فکری آن محسوب می‌شود و استاد راهنما صرفاً وظیفه نظارت بر آن را دارد.

تجاری‌سازی «روی دیگر سکه مالکیت فکری تولیدات علمی دانشجویان است. با وجود اینکه هرساله تعداد زیادی تحقیقات علمی توسط دانشجویان تحصیلات تکمیلی انجام می‌شود؛ اما در مرحله بهره‌برداری شکست می‌خورد و تنها سود آن‌ها فرا گرفتن در کتابخانه‌ها و دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی است. مشخص نبودن مالکیت و نبود آیین‌نامه‌های مدون، باعث شده تادر عمل دانشجو و استاد راهنما در مقابل یکدیگر قرار بگیرند. همچنین نداشتن آورده مالی کافی برای دانشجویان و دانشگاه به‌تدریج آن‌ها را وارد چرخه‌ای از بی‌بهرگی می‌کند. از طرفی دانشجو که نتیجه‌ای برای فعالیت پژوهشی خود نمی‌بیند؛ به این بخش از تحصیل به‌مانند به یک اجبار ناخوشایند نگاه می‌کند. اگر بخواهیم نگاهی کلان‌تر به این موضوع داشته باشیم باید عنوان کرد دانشگاه نیز می‌تواند از ظرفیت دانشجویان بهره‌بریزد و از دارایی‌های فکری خود به‌عنوان رویکرد کارآفرینانه استفاده کند. دانشگاه‌ها همچنین با استفاده از رویکرد سنتی تجاری‌سازی می‌توانند امتیاز دارایی‌های فکری را به صنایع موجود واگذار کنند یا به بخش‌های کسب‌وکار مشاوره دهند که البته این ملزم کیفیت دارایی‌های فکری و وجود قوانین روشن و مشخص در مورد حقوق مالکیت فکری است؛ چراکه اگر این مولفه مدنظر قرار نگیرد باز در حوزه تجاری‌سازی راه به جایی نخواهیم برد.

طراحی و ساخت آن‌ها در داخل کشور و از سوی همین شرکت صورت گرفته بود. البته نکته قابل‌توجه در صحت‌های شهراپی این است که وزن ماهواره کوثر ۹ برابر بیشتر از هدهد بوده و به همین دلیل سالم رسیدن آن به مدار با ریسک بالاتری هم همراه بوده که خوشبختانه هر دو ماهواره حالا به‌درستی در مدار قرار گرفته‌اند.

با نگاهی به تاریخچه فعالیت‌های فضایی ایران باید عنوان کرد، اولین بار سال ۸۸ بود که متخصصان کشور توانستند با پرتاب ماهواره «امید» نام ایران را در بین کشورهای دارای فناوری فضایی قرار دهند. روندی که در آن سال و اواسط دهه ۹۰ سرعت بالایی گرفته بود به طوری که ماهواره‌های «رصد» و «نوبد» و «فجر» راهم باید در زمره اولین ماهواره‌های ایرانی قلمداد کرد. روندی که در ۸ بهمن‌ماه سال گذشته نیز با پرتاب ماهواره‌های «مهتاب»، «هاتف» و «کیهان» توسط ماهواره‌بر «سیمع» بار دیگر قدرت فضایی کشور نشان داده شد. البته مسئله مهم در این میان آن است که کشور تنها به ساخت و تولید ماهواره‌ها بسنده نکرد، بلکه در طول ۲ دهه گذشته پایگاه‌های فضایی مهمی از جمله «پایانه فضایی امام خمینی (ره) استان سمنان»، «پایگاه فضایی قم» و «مرکز فضایی البرز» و «پایگاه فضایی چاپهار» هم طراحی و راه‌اندازی شدند تا از آن‌هاو با کمک ماهواره برهایی مانند «سیمع ۲»، «سریر» و «سرورش» امکان اجرای صفر تا صد طراحی، تولید و پرتاب ماهواره‌های موردنیاز کشور در داخل فراهم شود. با این حال در آخرین پرتابی که ۳ روز پیش صورت گرفت، سازمان فضایی و شرکت امیدفضا ترجیح دادند تا از ماهواره بر سری ساینوز استفاده کنند تا دو ماهواره مخابراتی و نقشه‌برداری کشور را به مدار ۵۰۰ کیلومتری زمین برسانند. آنچه در پرتاب اخیر اهمیت جدی‌تری پیدا کرده، ورود جدی یک شرکت دانش‌بنیان به این حوزه است که طبیعتاً هم درپچه‌های جدیدی را پیش روی صنعت فضایی کشور می‌گذارد و هم بستر را برای درآمدزایی قابل‌توجه کشور از این حوزه فراهم خواهد کرد. در ادامه با نگاهی به ویژگی‌های دو ماهواره جدید از تأثیر ورود بخش خصوصی به این حوزه گفته‌ایم.

بخش خصوصی

می‌تواند پیشران توسعه صنعت فضایی کشور باشد

سیدمحمدنوبد قریشی، عضو هیئت‌علمی پژوهشکده فضایی و عضو هیئت‌مدیره انجمن هوافضای ایران با بیان اینکه ماهواره‌های «دهد» و «کوثر» اولین ماهواره‌هایی بود که توسط بخش خصوصی تمام مراحل طراحی، ساخت و تست آن انجام شده است، گفت: «تاقبل این دو هر چه ماهواره داشته‌ایم به وسیله بخش دولتی فرایند تولید آن‌ها انجام شده بود. نکته دیگر اینکه امروز کشورهای صاحب علم و فناوری مربوط به ماهواره‌ها بخش بزرگی از حوزه فضایی‌شان را برون‌سپاری و طراحی و ساخت ماهواره‌ها را به بخش خصوصی‌شان می‌سپازند؛ دلایلش هم آن است که چنین کاری باعث خواهد شد تا بهووری و رشد و شتاب این صنعت افزایش پیدا کند.»

او بیان داشت: «ما امروز توانستیم دو ماهواره بخش خصوصی به فضا پرتاب کنیم و هر چه بتوانیم این‌گونه ماهواره‌ها را که در کلاس وزنی با جرم کمتر قرار

می‌گیرند برون‌سپاری کرده و وظیفه ساخت و تولید آن‌ها را به بخش خصوصی بدهیم، با توجه به اینکه نیروهای جوان و تخیله‌ای در این شرکت‌ها فعالیت می‌کنند می‌توانیم بهره‌وری را افزایش داده و به دستاوردهای خوبی در این زمینه برسیم.» عضو هیئت‌مدیره انجمن هوافضای ایران افزود: «باید بتوانیم بازتعداد زیادی از این ماهواره‌ها تولید و منظومه ماهواره‌ای را در مدار داشته باشیم؛ چرا که در این حالت می‌توانیم دسترسی بیشتر و سطح پوشش بالاتری را در کشور از لحاظ کاربرد این ماهواره‌ها داشته باشیم، ماهواره‌هایی که حتما می‌توانند دستاوردهایی را در حوزه‌های مختلف مأموریت‌شان نصیب کشور کنند.» قریشی با بیان اینکه صنعت فضایی یکی از حوزه‌های های تک به حساب می‌آید و می‌تواند درآمد‌های بسیار خوبی را برای بخش خصوصی به ارمغان بیاورد، اظهار داشت: «همچنین بخش خصوصی نیز قطعا انگیزه‌های مختلفی را برای ورود به این صنعت خواهد داشت. فعالان خصوصی در این زمینه می‌توانند با گسترش کاربرد ماهواره‌ها که به صورت مستقیم در زندگی روزمره انسان‌ها دخیل می‌شود، به درآمد بیشتری هم برسند.» او به درآمدزایی از طریق همین دو ماهواره اشاره و تصریح کرد: «با فروش تصاویر و ارائه خدمات مربوط به حوزه کشاورزی و حتی دیگر حوزه‌ها شرکت‌های تولیدکننده ماهواره‌ها می‌توانند درآمد‌های خوبی داشته باشند و همین مسئله هم باعث شده تا امروز شرکت‌های زیادی در دنیا به این حوزه وارد شوند.»

عضو هیئت‌علمی پژوهشکده فضایی به معرفی ماهواره هدهد پرداخت و گفت: ««دهد» یک ماهواره مکعبی با وزنی حدود ۶ کیلوگرم بوده که مأموریت اصلی آن اینترنِت اشیاست و با این ماهواره می‌توانیم با مناطق دورافتاده و کم‌دسترس ارتباط داشته باشیم. همچنین برای مواقع بحرانی مانند سیل و زلزله که شبکه‌های ارتباطی زمینی از بین می‌روند، می‌توانیم با استفاده از این ماهواره برقراری ارتباط مخابراتی را در قالب ارسال و دریافت پیام بین کاربران مختلف ایجاد کنیم و امکان دسترسی به افراد در بخش‌های مختلف میسر می‌شود.» قریشی درباره ماهواره کوثر نیز گفت: «این ماهواره با وزن ۳۰ کیلوگرم یک ماهواره سرشنسی است که قابلیت تصویربرداری با دقت ۶ فریم بر ثانیه را دارد و می‌توان از تصاویر آن در حوزه‌های کشاورزی و نقشه‌برداری استفاده کرد. مسئله مهمی که باید در اینجا مدنظر قرار بگیرد، اینکه می‌توانیم در ادامه با ساخت و پرتاب تعداد بیشتری از این ماهواره‌ها، یک منظومه ماهواره سرشنسی را در مدار تشکیل دهیم تا از این طریق بتوانیم به پوشش بیشتر و بازه زمانی کمتر برای ارسال تصاویر دست پیدا کنیم.» او به پرتاب ماهواره‌های «دهد» و «کوثر» از طریق پرتابگر روسی اشاره و بیان داشت: «ماهواره بر ساینوز این ماهواره بخش خصوصی را از اینسگاه روسیه به فضا ارسال کرد؛ دلیل این انتخاب هم آن بود که این پرتابگر در زمره پرتابگرهای با قابل اطمینان بالا محسوب می‌شود. هرچند که در یک سال اخیر پرتابگرهای داخلی نیز به ثبات قابل‌قبولی برای پرتاب ماهواره در همین کلاس وزنی حدود زیر ۳۰ کیلوگرم دست پیدا کرده‌اند اما پرتابگر ساینوزیکی از پرتابگرهای قدیمی این حوزه است و می‌توان باقابلیت اطمینان بیشتری ماهواره را به مدار برد.» عضو هیئت‌مدیره انجمن هوافضای ایران

فرهنگ نخبگان

دانشگاه

پنجشنبه ۱۷ آبان ۱۴۰۳

شماره ۴۷۳۳

FARHIKHTEGANDAILY.COM

FARHIKHTEGANONLINE

دانشگاه نیمی از عایدی‌ها سهم دانشگاه خواهد بود و اگر پدیدآورنده برای تجاری‌سازی اقدام کند؛ درصد سهم به نسبتی که در گواهی ثبت اختراع قید شده تقسیم می‌شود.

۶ پیشنهاد برای نجات تولیدات دانشگاهی از بی‌حاصلی دانش

باتوجه‌به اینکه دانشگاه‌های دولتی از بودجه‌های عمومی بهره‌مندند انتظار می‌رود که نتایج فعالیت‌های آن‌ها، به‌ویژه پایان‌نامه‌ها و رساله‌ها به منافع عمومی در جامعه منجر شود. اما متأسفانه به دلیل عدم بهره‌برداری مناسب از این نتایج این انتظار به ندرت محقق می‌شود. علی‌رغم وجود قوانین و ضوابط چالش‌های زیادی در بهره‌برداری از نتایج پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشجویی وجود دارد که می‌طلبد در شرایط جدید فکری برای حل آن‌ها صورت بگیرد. مرکز پژوهش‌های مجلس خود پیشنهاداتی را برای برون‌رفت دانشگاه و دانشجو از این وضعیت ارائه کرده که در ادامه به آن‌ها پرداخته‌ایم. **۱ ایجاد انگیزه برای بهره‌برداری؛ یکی از کارهای کلیدی که می‌توان شرایط را به نفع دانشجو و در ساحت کلان دانشگاه تغییر داد، افزایش بودجه دانشگاه‌ها بر اساس عملکرد آن‌ها در زمینه تجاری‌سازی دارایی‌های فکری است که قطعه‌ا می‌تواند انگیزه‌ای برای استادان و دانشجویان باشد.**

۲ شفافیت در قوانین: قطعا داشتن چشم‌انداز مشخص و روشن در قوانین مرتبط با این حوزه می‌تواند مسیر را برای حرکت یکسان دانشگاه‌ها فراهم کرده و از سلیقه‌گرایی جلوگیری کند. به همین دلیل لازم است قوانین و ضوابط مربوط به شناسایی، ثبت و بهره‌برداری از نتایج به‌طور شفاف تعیین و مسئولیت‌ها مشخص شود تا از این طریق امکان پاسخگو کردن فراهم شود.

۳ آموزش و ارتقای مالکیت فکری: تقویت مهارت‌ها و نگرش‌های صحیح در میان مدیران، استادان و دانشجویان در زمینه بهره‌برداری از دارایی‌های فکری ضروری است و می‌طلبد تا دانشگاه‌ها یا مهارت‌های مرتبط با این حوزه فراهم کنند.

۴ ایجاد ساختارهای حمایتی: یکی دیگر از کارهای حیاتی برای تحقق مالکیت فکری در فضای علم و فناوری تأسیس دفاتر انتقال فناوری در دانشگاه‌هاست؛ چراکه چنین دفاتری می‌تواند با ارائه مشاوره‌های تخصصی زمینه بهره‌برداری بهینه از نتایج پایان‌نامه‌ها را فراهم کند.

۵ نظارت و گزارش‌گیری: یکی از موضوعات مغفول‌مانده نبود نظارت کافی برای سنجش میزان پایبندی مدیران به رعایت حق مالکیت است، در همین راستا می‌طلبد تا با ایجاد سازوکارهای نظارتی برای بررسی میزان تحقق قوانین و اقدامات انجام شده وضعیت کشور در این زمینه مشخص شود.

۶ الزام قانونی برای پدیدآورندگان: تعیین بازه زمانی مشخص برای بهره‌برداری از حقوق مادی آثار و انتقال آن به دیگران پس از گذشت زمان مشخص می‌تواند به بهبود وضعیت کمک کند؛ اتفاقی که نه صرفاً به حد بلکه با ایجاد مشوق‌های تشویقی و حتی تنبیهی قابل اجرا خواهد بود.